

ЯКІ ПЕРСПЕКТИВИ МАЮТЬ ФЕМІНІТИВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ?

Статтю присвячено актуальній проблемі доцільності утворення й використання фемінітивів у сучасній українській мові. На основі анкетування було виявлено ставлення мовців до проблеми та їхні пропозиції щодо способів творення фемінітивів для окремих назв професій сучасності (20 лексем). Виявлено, що більшість опитуваних не можуть утворити корелят жіночого роду, що відповідає законам української мови, крім того, не бачать ознак мовного сексизму в сучасній українській мові. Сформульовано пропозицію щодо зміни мовної норми, яка стосується фемінітивів у сучасній українській літературній мові.

Ключові слова: фемінітив, мовний сексизм, словотвірна модель, мовна картина світу, наявність осіб за родом діяльності та професією.

Німецький мовознавець А. Шлейхер вважав мову живим організмом, який “народжується, розвивається, старіє й умирає”. Основна функція будь-якої мови – комунікативна, адже первісно мова виникла з потреб комунікації. Мова не може існувати поза суспільством, тому що вона його обслуговує [Цит. за 11, с. 777]. Отже, у своїх ресурсах вона повинна містити необхідні одиниці, яких потребує мовець. Сучасна українська літературна мова, як відомо, має не книжну, а живомовну основу. З огляду на це суспільне схвалення того чи іншого мовного явища є важливою умовою, завершальним етапом для становлення певної нової норми.

Наше дослідження стосується фемінітивів в українській мові. Його висновки ґрунтуються на результатах анкетування, проведеного серед молоді віком від 17 до 30 років. З'ясування суспільної думки є важливим для порушеного питання, адже показує, як сучасний носій мови сприймає фемінітиви та чи готовий до впровадження їх у літературну мову.

Водночас пам'ятаймо слова І. Огієнка, який вважав, що “без якоїсь настанови, як бути, мова позостається як череда без пастуха: кожен буде опиратися на свій смак і свої бажання, а це веде тільки до анархії в мові” [Цит. за 14]. Тому, на нашу думку, потрібно прислухатися до думок мовознавців щодо новацій у словотворенні, не нав'язуючи думку меншості всім носіям мови.

Фемінітиви – назви на позначення жінок за професією (*вчитель* – *вчителька*), видом діяльності (*студент* – *студентка*), соціальним статусом, релігією (*католик* – *католичка*), переконаннями (*соціаліст* – *соціалістка*), місцем проживання (*киянин* – *киянка*), рисами та властивостями (*розумник* – *розумниця*, *пліткар* – *пліткарка*) та ін. Ще донедавна фемінітиви не були в центрі уваги українських лінгвістів. Не знаходимо інформації про них в офіційному правописі (остання редакція – 2015 р. [19]). Навіть сама ця лексема – *фемінітив* – не зафіксована в СУМ-11 (1970-80-ті рр.), “Словнику української мови” за ред. В. Жайворонка (2012 р.), словниках лінгвістичних термінів (В. Зевако; С. Єрмоленко, С. Бирик, О. Тодор та ін.). Однак дедалі частіше

натрапляємо на новоутворені назви осіб-жінок у художніх текстах, у медіа та інколи навіть у науковому стилі. Дискусійним аспектам творення й використання фемінітивів у сучасній українській літературній мові присвячено праці А. Архангельської, М. Брус, М. Вербовської, І. Ковалика, М. Кутньої, О. Малахової, О. Синчак, М. Маєрчик, О. Пономарева, С. Семенюк та ін.

Метою нашого дослідження було окреслити місце фемінітивів, зокрема назв за родом діяльності та професією, у мовній картині світу українця, розглянувши їх крізь призму сприйняття мовців віком від 17 до 30 років з урахуванням сучасних тенденцій творення й використання цих лексичних одиниць. Ми намагалися знайти відповідь на питання: чи мають фемінітиви перспективи свого розвитку та чи є в арсеналі сучасної української літературної мови інші ресурси для називання жінки?

Ми обрали лексико-семантичну групу назв осіб за родом діяльності та професією, адже фемінітиви цієї групи актуальні для офіційно-ділового й наукового стилів. Інші ж назви осіб (за місцем проживання, рисами характеру людини та ін.) уживаються в згаданих стилях рідше, щодо них не виникає великих дискусій. Крім того, інші лексико-семантичні групи назв осіб творяться за допомогою вже ustalених для певного значення морфем (*українець – українка, львів'янин – львів'янка, японець – японка; ледар – ледарка*), а серед назв професій дуже багато новотворів, які виникають за вже наявними словотвірними моделями (наприклад, *філологія* як аналог до *майстрия*). На нашу думку, такі новотвори є часто штучними й немилозвучними. Якщо окремі фемінітиви мають давню історію вживання в українській мові (*черниця, олійниця, спорядниця, коцарка* та ін., зафіксовані словником П. Білецького-Носенка [БН]; *артистка, вчителька, королева, робітниця, швачка* та ін., засвідчені в 4-томному словнику Б. Грінченка [Г]), то інші утворилися відносно недавно, на що вказує твірна основа від запозиченого слова (*гід – гідеса, фотограф – фотографиня, кандидат* (науковий ступінь) – *кандидатка* тощо). Деякі науковці вважають відсутність фемінітивів проявом сексизму в мові. Зокрема О. Малахова [12], О. Синчак [17], О. Пономарів [15], А. Нелюба обстоюють фемінітиви. Іншої позиції дотримуються О. Авраменко [1], А. Архангельська [2, 3, 4].

Мовний сексизм – вираження в мові чи мовними засобами тенденційних поглядів і переконань, які принижують, недооцінюють та стереотипізують жінок за статевою ознакою [5, с. 122]. О. Малахова у своїй лекції “Фемінітиви: використовувати не можна ігнорувати”, проведений 30.09.2017 р., зауважує, що те, що є в мові, дуже впливає на нашу концептуальну картину світу. Дослідниця наводить приклад: у кабердино-черкеській мові немає жодного слова на позначення негарної зовнішності жінки. Відповідно, на думку автора, носії цієї мови не знають, що таке некрасива жінка. О. Малахова проводить аналогію: якщо в українській мові відсутні назви на позначення деяких осіб-жінок, то це означає, що жінки не існує в нашій мовній свідомості. Не можемо тут цілком погодитися з нею. Українській мові, як відомо, властиві й категорія роду, і суфікси для творення фемінітивів, і безліч лексем на позначення жінки (*мати, красуня, вишивальниця, селянка* та ін.), тому, ясна річ, у мовній свідомості українця жінка існує споконвіку. Отже, йдеться про відсутність фемінітивів у певній групі лексики. Маємо на увазі саме назви осіб за родом діяльності та професією. Через історичні умови певна професія закріплювалася лише за чоловіками, жінки

просто не працювали за багатьма спеціальностями. Ще й сьогодні існує “Перелік важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці” від 29.12.1993 р. [13], що забороняє жінкам працювати на близько 500 посадах. Відповідно, фемінітиви для багатьох професій є історично невиробленими: відсутня реалія – відсутня назва.

Однак назви жінок – один із найдавніших пластів в українській мові. У “Синонімі славеноросійській” Л. Зизанія засвідчено 7 найменувань жінок (напр., *сверуха*) [ЛЗ]. Більше – у матеріалах “Історичного словника українського язика” XIV–XVIII ст. за ред. Є. Тимченка (*прабабка, католичка, болгариня/болгарка, неприятелка, жителка, руска, пленица, співачка, игуменія* тощо) [Тим.]. Бачимо, що фемінітиви творяться від назв осіб за родинними стосунками, місцем проживання, релігією чи станом, водночас у староукраїнській літературній мові з’являються і назви жінок на позначення професій та роду діяльності.

У “Словнику української мови” П. Білецького-Носенка [БН], укладеному в середині XIX ст., який вважають першою великою лексикографічною працею в українській мові, зафіксовано 20 000 словникових статей, серед них 76 таких назв (*намисниця, пекарка, садовничая, товмачка*). У “Словарі української мови” Б. Грінченка [Г] таких лексем 142 на бл. 68 000 слів (напр., *віршувальниця, співробітниця, рахмистиня, управителька*).

У сучасній українській мові наявна тенденція до вироблення фемінітивів, що засвідчив і одинадцятитомний “Словник української мови” [СУМ-11], і словник за ред. В. Жайворонка [Ж, 2012].

В уже згадуваній лекції О. Малахової зазначено, що СУМ-11 фіксує 1548 назв осіб, із яких 774 мають пари-фемінітиви з тотожним лексичним значенням. Крім того, дослідниця згадує “Російсько-український академічний словник” А. Кримсько-го (1924–33 рр.) [РУС], “Російсько-український словник ділової мови” М. Дорошенка (1930 р.) [РУСДМ], які засвідчують тенденцію до творення фемінітивів, а також сучасні праці: “Лексико-словотвірні інновації” А. Нелюби та Є. Редька [ЛСІ-7] і проект онлайн-словника фемінітивів Г. Медведської (США).

2009 року вийшло видання “Словник-довідник назв осіб за видом діяльності” М. Годованої. Він містить 712 лексичних одиниць-фемінітивів (*богемістка, корсетниця, пробірниця, меблярка* та ін.) [Год]. Однак помітно, що автор значною мірою орієнтувалася на класифікатор російських професій (до кожної лексеми є переклад російською), а в словниковій статті відсутні будь-які позначки, які б вказували на слововживання чи походження слова. Крім того, у реєстрі не враховані назви діяльності, пов’язані з релігією та обрядами, назви осіб-селян, які працюють, та назви дворянських титулів. Усі вони, на нашу думку, є важливими для відтворення структури суспільства та історичного розвитку мови, багато з них мають кореляції за статтю.

За спостереженнями дослідників, нині творення фемінітивів різко зросло кількісно: у 2004–07 рр. зафіксовано 52 нових фемінітиви, у 2016 – 537 [12]. Серед причин О. Малахова виокремлює **мову** медіа (називає 25 ресурсів ТБ, періодики та мережі Інтернет, де вживаються фемінітиви, і цей список можна продовжити), мовотворчу стихію **революцій** (а Україна нині саме переживає епоху змін та переорієнтовується на Європу), а також **суспільні зміни**, зокрема боротьбу з дискримінацією. Показовим

є приклад Німеччини, у літературній мові якої фемінітиви стали звичайним явищем. Жінка там може навіть подати до суду й виграти справу, якщо побачить у крамниці звернення “*Sehr geehne Verkäufer!*”, а не “*Sehr geehrte Verkäufer und Verkäuferinnen!*”. Ми не маємо таких законів, але чи потрібні й доцільні вони в українському суспільстві? У тій самій німецькій мові фемінітиви творяться за допомогою єдиного суфікса -in- і звучать нейтрально. В українській мові, за словами О. Малахової, є 13 суфіксів для творення назв жінок. За академічним виданням їх 15: -к-, -иц’-, -их-, -ш-, -ух-, -ин’-, -і-, -х-, -ал’-, -ад’-, -ов-, -ен’-, -ун’-, -ул’-, -о- [ССУЛМ, с. 95]. Деякі з них є зневажливими (*генерал – генеральшиа, продавець – продагуха*), а продуктивний суфікс -к- омонімічний із суфіксом, який творить зневажливі назви: *Олька, Юлька* та ін., що викликати небажаний асоціації (до речі, цю омонімію Малахова визначає як багатозначність, що є помилкою, адже полісемія – це наявність спільного елемента у значенні, а суфікси -к¹- та -к²- такого елемента не мають). Є досить прийнятні й нейтральні за звучанням способи творення: суфікс -иц’- на позначення особи жіночої статі, який є корелятом до -еи’ (наприклад, *літературознавець – літературознавиця*), а також нульовий суфікс, що походить із давнього *j та палаталізує кінцевий звук суфікса -ник- (*дослідник – дослідниця, бронзувальник – бронзувальниця, письменник – письменниця* тощо). Звертаємо увагу на походження останнього, адже О. Малахова у своєму виступі розглядала корелятивні пари з ним як наслідки творення різними суфіксами -ник- та -иц’-, що є неправильним з погляду історії української мови. Але єдиної моделі для творення цих назв в українській мові не знайдемо, це залежить від самого слова, його морфемної структури та походження. Це доводять і наслідки нашого анкетування.

Отже, щоб з’ясувати ставлення до фемінітивів серед сучасних носіїв української мови, ми провели опитування. Респонденти мали вказати в анкеті свій вік, стать, професію чи вид діяльності, найменування в офіційних документах та в повсякденні, відповіді, чи вважають вони відсутність фемінітивів закріпленим у мові сексизмом та чи потрібно впроваджувати їх у сучасну українську літературну мову, а також (за бажанням) мали дати коротку пораду, як саме поширювати ці одиниці. Було наведено 20 назв сучасних професій-іменників чоловічого роду і запропоновано утворити від них фемінітиви. Це слова *будівник, видавець, водій, гід, історик, доктор (науковий ступінь), науковець, маляр, митець, міністр, орач, охоронець, податківець, посол, продавець, прозаїк, садівник, філолог, фотограф, ювелір*. Ми добирали для опитування назви професій, які нині актуальні, значення яких загальновідомі, у яких задіяні жінки. Назви дібрані в рівному співвідношенні “питоме-запозичене”, утворення фемінітива в цих випадках ускладнене формою лексеми. Опитано 100 студентів I курсу юридичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка, 84 студенти факультету радіофізики, електроніки та комп’ютерних систем (далі – ФРЕКС), 115 студентів спеціальності “українська мова та література, іноземна мова” Інституту філології. Крім того, 89 відповідей від осіб різного віку та професії вдалося зібрати завдяки опитуванню через електронні анкети Google.

Разом ми зібрали 388 відповідей від осіб віком до 30 років (це молоде покоління, яке виросло в незалежній Україні й активно творить сучасну мову). Серед усіх опитаних лише 62 вважають, що відсутність фемінітивів – це сексизм у мові. Ще 13

відповіли на запитання “частково”, “можливо”, “складно відповісти”. Варто зауважити, що серед опитаних 251 респондент – жінки, і показовим є саме їхнє ставлення до порушеної проблеми. Результати зведені в таблицю:

Таблиця 1

Лексема	Фемінітив не утворено (з 388 опитаних)	Маскулінітив (респондент продублював форму чол. роду)	Найчастотніший фемінітив	Кореляти жіночого роду
Будівник	194 (50%)	9	Будівниця (103, 26,5%)	7 (<i>будівельниця, будівниця, будівчиня, будівничка, будівнеса, будівниковка</i>)
Видавець	195 (50%)	8	Видавчиня (108, 28%)	8 (<i>видавниця, видавчиня, видавка, видавателька, видавиня, видавиця, видавальниця, видавниця</i>)
Водій	256 (66%)	12	Водійка (103, 26,5%)	7 (<i>водійка, водійниця, водка, водіеса, водіння, шоферка, кермувальниця</i>)
Гід	332 (85,5%)	29	Гідеса (9, 2%)	10 (<i>гідеса, гідиня, гідка, гіда, гідчиня, гідниця, гіднеса, гідниця, гайдес, екскурсоводка</i>)
Історик	267 (69%)	16	Історичка (65, 17%)	9 (<i>історичка, історикиня, істориня, істориця, історикеса, історійка, історкиня, історчиня, істориха</i>)
Доктор (науковий ступінь)	291 (75%)	20	Докторка (51, 13%)	12 (<i>докторка, докториня, доктореса, доктрина, докториса, доктриса, докторикеса, докториша, доктроля, докториця, докторантка, пані доктор</i>)

Науковець	311 (80%)	13	Науковиця (32, 8%)	14 (<i>науковиця, науковчиня, науковка, науковиня, наукиня, науковниця, науковниця, наукивниця, наукиця, науківка, научиня, науковецька, дослідниця, вчена, пані науковець</i>)
Маляр	214 (55%)	11	Малярка (126, 32,5%)	13 (<i>малярка, малярша, маляриня, малярчиня, маляриха, малярунья, малярниця, маляреса, маляриця, маляреня, малярія, художниця, а також пані маляр</i>)
Митець	295 (76%)	11	Мисткиня (39, 10%)	18 (<i>митеця, миткиня, митцькиня, мистчиня, митецька, митциня, митка, митечка, митеса, митниця, мителька, митюлька, митчіха, митиня, мисткиня, митчиня, артерка, майстриня</i>)
Міністр	308 (79%)	13	Міністерка (28, 7%)	10 (<i>міністриня, міністерка, міністреса, міністрка, міністорка, мініструтка, міністрелія, міністрочка, міністерша, пані міністр</i>)
Орач	279 (72%)	8	Орачка (61, 15,5%)	9 (<i>орачка, орачиха, орачиня, ориня, орчиня, оральниця, оарка, орачунья, ораторка</i>)

Охоронець	290 (75%)	9	Охоронниця (44, 11%)	12 (<i>охорониця, охоронниця, охоронка, охорончина, охорониня, охоронеса, охоронителька, охоронюлька, охоронецька, берегиня, пані охоронець, сек'юриті</i>)
Податківець	305 (78,5 %)	13	Податківка (20, 5%)	12 (<i>податківка, податківця, податківчина, податківниця, податковиця, податчина, подавчина, податкinya, податківнина, податкіня, податковичка, подачка</i>)
Посол	311 (80%)	15	Посолка (37, 9,5%)	10 (<i>посолка, послиня, посольша, послиця, посолія, послівна, посоля, посланка, амбасадорка, пані посол</i>)
Продавець	95 (24,5%)	5	Продавчиня (251, 64,5%)	6 (<i>продавчиня, продавчиха, барига, торговка, продавчиця, продавиця</i>)
Прозаїк	317 (82%)	13	Прозаїчка (24, 6%)	15 (<i>прозаїчка, прозаїня, прозаїка, прозаїкеса, прозаїкinya, прозаїчнина, прозаївша, прозаєса, прозаїця, прозовиня, прозаївниця, прозаїка, прозаїчнина, пані прозаїк, майстриня прози,</i>)

Садівник	135 (35%)	3	Садівниця (133, 34%)	8 (<i>садівниця, садівничка, садівчиня, садівникарка, садівнича, садівчиха, садистка, садеса</i>)
Філолог	216 (55,5%)	9	Філологиня (146, 37,5%)	9 (<i>філологиня, філологіня, філологеса, філоложка, філологка, філологчиня, філолоня, філологиця, філологійка</i>)
Фотограф	295 (76%)	14	Фотографиня (52, 13%)	5 (<i>фотографка, фотографиня, фотографеса, фоторафша, фотографічка</i>)
Ювелір	288 (74%)	11	Ювелірка (56, 14%)	9 (<i>ювелірка, ювеліриша, ювелірниця, ювеліриня, ювелірчина, ювілярка, ювеліреса, ювеліня, ювелюня</i>)

Найменше проблем викликали лексеми *будівник, видавець, продавець, садівник*, про це свідчать наведені дані й те, що респонденти переважно утворили ту саму форму жіночого роду (*будівниця, видавчиня, продавчиня, садівниця*). Можемо прогнозувати, що ці форми увійдуть в узус, а пізніше й стануть нормою. Найбільші труднощі виникли зі словами *гід, посол, науковець, прозаїк, міністр, митець*. Респонденти утворюють від 10 до 18 варіантів фемінітивів на кожен лексему, використовуючи різні словотвірні моделі, а також форми зі словом *пані, жінка* та словотворення від іншої основи (*амбасадорка, письменниця, майстриня*). Загалом проблеми виникали з кожною лексемою з 20.

З іншого боку, до кожної з 20 назв професій було засвідчено форму чоловічого роду як фемінітив. Отже, такі назви можна розглядати як іменники спільного роду, принаймні в мовній свідомості частини опитаних. До того ж відсутність будь-якої утвореної форми в анкеті також, на нашу думку, можна розглядати як визнання вихідних лексем чоловічого роду назвами осіб і жіночої, і чоловічої статі в мовній свідомості українців (інакше респонденти все ж утворили б певний фемінітив). Привертає увагу те, що до всіх 20 слів з 388 респондентів спробували утворити фемінітив лише 44 особи (11%). 50 анкет (13%) повністю порожні в цій частині (жодне з 20 слів не опрацьоване). У 32 випадках відповідник є лише на 1 слово, у 33 – на 2, у 27 – на 3 (переважно це згадувані слова *продавець, садівник, будівник та видавник*). Серед

утворених фемінітивів трапляються й такі, які порушують норми української мови: *міністреса/міністрелія, прозаївіша, орачуня, митка, ювілярка* та ін., що показує, що мовці не бачать адекватного корелята жіночого роду до цих слів.

За сексизм у мові відсутність фемінітивів визнають лише 16% опитаних, ще 4% дають відповідь “можливо”, “частково”. Не вважають за доцільне вводити в українську мову фемінітиви 62%. У питанні анкети щодо того, у яких стилях доцільно вживати фемінітиви, респонденти переважно вказували художній, розмовний та медійний (публіцистичний) стилі. Важливо, що серед юристів і радіофізиків більшість опитаних виступають проти фемінітивів, не утворюють їх форми. Опитування показує, що респонденти не вбачають значної проблеми у відсутності відповідників жіночого роду до деяких назв професій. Звернімо увагу, що 63% опитаних – жінки. Маємо враховувати думку всіх мовців.

Можемо також зробити прогнози (на основі кількісних показників результатів нашого дослідження), який фемінітив у майбутньому може розвинутися до кожної з 20 обраних нами назв: *будівниця, видавчиня, водійка, гідеса, історичка, докторка, науковиця, малярка, мисткиня, міністерка, орачка, охоронниця, початківка, посолка, продавчиня, прозаїчка, садівниця, філологиня, фотографиня, ювелірка*. Ці кореляти найчастотніші.

Проаналізований матеріал дає можливість зробити висновки. За умов військового конфлікту, економічної кризи та загальної нестабільності в суспільстві кожен із нас повинен сприяти об'єднанню українців. Нині гостро стоїть питання національної ідентичності, важливим компонентом якої є мова, єдина для всіх. Українська мова може та повинна бути об'єднавчим фактором для держави. Потрібно бути дуже обережними, порушуючи питання фемінітивів, адже впровадження нової норми може стати каменем спотикання у відносинах між людьми, чинником розділення на табори “за” та “проти”. Значна частина сучасних носіїв мови не вважає відсутність корелятивів жіночого роду закріпленням у мові сексизмом і навіть виступає різко проти їх уживання (зокрема, частина жінок проти того, щоб їх називали, використовували фемінітиви). До того ж результати нашого дослідження свідчать, що мовці не можуть утворити фемінітиви до певних лексем, і лише розвиток мови з часом покаже, чи вони виникнуть, чи виробиться традиція вживання фемінітивів у суспільстві. Враховуючи ж запити окремих науковців, представників культури й медіа та інших осіб, які обстоюють впровадження фемінітивів, пропонуємо вирішити цю проблему максимально демократично. Ознакою мовної норми в українській мові є варіативність. Норму, яка стосується фемінітивів, можна розширити: вживати паралельно маскулінітиви та фемінітиви з однаковим значенням, не вважаючи це нерозвиненістю чи неусталеністю української мови, а вбачаючи в цьому варіативність норми. Також можна застосовувати традиційні назви: *пані викладач, жінка-викладач* тощо. Назви осіб чоловічого роду цілком можна вважати назвами спільного роду (за аналогією до таких слів, що виражають спільний рід, як *суддя, голова, колега*).

Фемінітиви властиві українській мові, що доводять художні тексти в історії української літератури та правописна кодифікація (словники). Але не варто впроваджувати їх штучно та вживати на позначення тих, хто вважає їх словами зі зниженою

семантикою і порушенням норм мови. Якщо ж використання фемінитива для певного індивідуума буде важливим як вияв самоідентифікації, воно цілком припустиме.

Перспективу роботи вбачаємо в дослідженні інших лексико-семантичних груп на позначення осіб та у виокремленні серед рядів лексико-словотвірних варіантів (напр. *фотографка, фотографиня, фотографеса*) саме тих, які найбільше відповідають законам української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. 100 експрес-уроків української / О. Авраменко. – К., 2016. – 192 с. 2. *Архангельська А. М.* До проблеми словотвірної фемінізації в українській мові новітньої доби: традиція і сучасність / А. М. Архангельська // Мовознавство. – 2013. – № 6. – С. 27-40. 3. *Архангельська А. М.* До проблеми словотвірної фемінізації в українській мові новітньої доби: традиція і сучасність / А. М. Архангельська // Мовознавство. – 2014. – № 1. – С. 58-70. 4. *Архангельська А. М.* Фемінні інновації в новітньому українському назовництві / А. М. Архангельська // Мовознавство. – 2014. – № 3. – С. 34-50. 5. *Брус М. П.* Загальні жіночі особові номінації в українській мові XVI – XVII століть: словотвір і семантика : дис. канд. філол. наук : 10.02.01 “Українська мова” / Прикарпатський ун-т імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2001. – 20 с. 6. *Брус М. П.* Словотвір фемінітивів-гуцулізмів / М. П. Брус // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – 2010. – Вип. 6. – С. 18-23. 7. *Брус М. П.* Фемінітиви української мови в переплетінні давніх і сучасних тенденцій / Марія Брус // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2009. – Вип. 46. – Ч. І. – С. 61–69. 8. *Вербовська Мар'яна.* П'ять причин вживати фемінітиви. – Київ, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rovaha.org.ua/pyat-prychyn-vzhyvaty-feminityvy/> 9. Гендер для медій / за редакції Марії Маєрчик (голова редколегії), Ольги Плахотнік, Галини Ярманової // Критика. – Київ, 2017. – 217 с. 10. *Ковалик І. І.* Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами [Текст] / І. І. Ковалик // Питання українського мовознавства. – Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1962. – Кн. 5. – С. 3-34. 11. *Кутня М. О.* Історія виникнення та розвитку фемінітивів / М. О. Кутня // Українська мова на порубіжжі XX–XXI сторіччя: мовознавчий та лінгводидактичний аспекти. – Бердянськ, 2016. – с. 59-60. 12. *Малахова Олена.* Лекція “Фемінітиви: використовувати не можна ігнорувати”. – У співпраці з Оленою Синчак. 13. *Наказ МОН України* “Про затвердження Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z00511-94>. 14. *Огієнко І. (Митрополит Гларіон).* Наша літературна мова : Як писати й говорити по-літературному. Мовні нариси / Упоряд., авт. передмови та коментарів М. С. Тимошик. – К., 2011, — С. 167. 15. *Пономарів О. Д.* Блог професора Пономарева. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/topics/ropomariiv>. 16. *Семенюк С. П.* Формування словотвірної системи іменників із модифікаційним значенням жіночої статі в новій українській мові: автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01 “Українська мова”. – Запоріжжя, 2000. – 20 с. 17. *Синчак О.* Фемінітиви. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8#CITEREF.D0.90.D1.80.D1.85.D0.B0.D0.BD.D0.B3.D0.B5.D0.BB.D1.8C.D1.81.D1.8C.D0.BA.D0.B02013>. 18. *Українська мова: Енциклопедія* / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П.Бажана, 2004. – 824 с. 19. *Український правпис.* – К. : Наукова думка, 2015. – 288 с. 20. *Шевчук Ю.* Двомовність як свобода. Інтерв'ю zaxid.net, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zaxid.net/dvovmavnist_yak_hvoroba_n1357078. 21. *Шевчук Ю.* Мовна шизофренія / Юрій Шевчук. – Брустури: Дискурсус, 2015. – 60 с. 22. *Янко-Триниця Н. А.* Наименование лиц женского пола существительными женского и мужского рода / Н. А. Янко-Триниця // Развитие словообразования современного русского языка. – М., 1966.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- БН – *Білецький-Носенко П.* Словник української мови / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Підготував до видання / В. В. Німчук; Відп. ред. К. К. Цілуйко. – К. : Наукова думка, 1966. – 419 с.
- Г – *Грінченко Б.* Словарь української мови : у 4-х томах / Словарь української мови. Упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. – К. : Наукова думка, 1996.
- Год – *Годована М. П.* Словник-довідник назв осіб за видом діяльності / За ред. Л. В. Туровської. – К. : Наукова думка, 2009. – 176 с.
- ЕС – Етимологічний словник української мови : в 7 т. / гол. ред. О. С. Мельничук. – К. : Наукова думка, 1982-2012.
- Ж – Словник української мови / ред. В. В. Жайворонок. – К. : Просвіта, 2012 – 1320 с.
- ЛЗ – Лексис Лаврентія Зизанія. Синоніма славеноросская / Підг. текстів пам'яток і вступ. ст. В. В. Німчука. – К. : Наукова думка, 1964. – 259 с.
- ЛСІ-7 – Нелюба А., Редько Є., Лексико-словотвірні інновації (2014): Словник. – Харків, 2015.
- РУС – Російсько-український словник / Коміс. для склад. слов. укр. живої мови ; ред.: В. М. Ганцов, Г. К. Голоскевич, М. М. Грінченкова, А. Е. Кримський (голов. ред.). – К. : Червоний шлях, 1924.
- РУСДМ – Дорошенко М. Російсько-український словник ділової мови: [Матеріали до української термінології та номенклатури; Т. XVI] / М. Дорошенко, М. Станиславський, В. Страшевич; Укр. акад. наук, Ін-т укр. наук. мови. – Х. : Держ. вид-во України, 1930. – 254 с.
- ССУЛМ – Стилістика сучасної української літературної мови / за ред. М. А. Жовтобрюха. – К. : Наукова думка, 1979. – 407 с.
- СУМ-11 – Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980.
- Тим. – Історичний словник українського язика / Під ред. Є. Тимченка; укл.: Є. Тимченко, Є. Волошин, К. Лазаревська, Г. Петренко. – К.-Х., 1930-32. – Т. 1. – XXIV + 948 с.

Кузьменко Ю. И., студ.

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

КАКИЕ ПЕРСПЕКТИВЫ У ФЕМИНИТИВОВ В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ?

Статья посвящена актуальной проблеме целесообразности образования и употребления феминитивов в современном украинском литературном языке. На основе анкетирования выявлено отношение говорящих к проблеме и их пропозиции относительно способов образования феминитивов для отдельных названий профессий современности (20 лексем). Выявлено, что большинство опрошенных не могут образовать коррелят женского рода, который соответствует законам украинского языка, кроме этого, не обнаруживают признаки языкового сексизма в современном украинском языке. Было сформулировано предложение по изменению языковой нормы, которая касается феминитивов в современном украинском литературном языке.

Ключевые слова: *феминитив, языковой сексизм, словообразовательная модель, языковая картина мира, названия лиц по роду деятельности и профессии.*

WHAT ARE THE PROSPECTS OF FEMINITIVES IN MODERN UKRAINIAN LANGUAGE?

The article focuses on the actual problem of expediency of the formation and use of feminitives (the name of a woman by profession, type of activity, social status etc) in modern Ukrainian language. The attitude of the speakers to this problem and their suggestions on ways of creating feminitives for certain names of professions of the present (20 lexemes) were revealed on the basis of questionnaire. It has been found out that the majority of the respondents can not form a female gender correlation that corresponds to rules of Ukrainian language, in addition, they do not see signs of linguistic sexism in modern Ukrainian language. The author proposes to change the linguistic norm regarding feminitives in modern Ukrainian literary language.

Key words: *feminitive, linguistic sexism, word-formation model, linguistic picture of the world, names of persons by type of activity and profession.*

УДК 811.161.1'221:159.942

Кутузова Т. В., соиск.
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЭМОЦИОНАЛЬНОГО КОНЦЕПТА *СТЫД* В ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИХ ИСТОЧНИКАХ

*Статья посвящена определению содержательных особенностей эмоционального концепта *СТЫД* на основе анализа лексикографических источников, с учетом семантики невербальных компонентов коммуникации. *СТЫД* представляется как регулятор поведения человека, нравственный ориентир. Невербальные средства характеризуют переживание стыда как стремление спрятаться.*

Ключевые слова: *эмоции, эмоциональный концепт, невербальная коммуникация.*

Представление об эмоции, находящей объективацию в языке, является основой для формирования эмоционального концепта – культурно обусловленной ментальной единицы, которая отражает общеуниверсальные и культурноспецифические представления об эмоциональном переживании в языковом сознании человека, выражается вербальными и невербальными средствами.

В данной статье остановимся более подробно на рассмотрении лингвокультурологических особенностей концепта *СТЫД*.

Лексема *стыд* происходит от праслав. формы **styďь*. По данным этимологического словаря М. Фасмера, значения “стесняться, стыдиться” и “стынуть” являются родственными [15]. Таким образом, слово *стыд* первоначально обозначало понятие озноба, холода (“стынуть” – “замерзать”), а затем получило социально-оценочное значение “позор”, “срам” [16].